

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ SON DURUMU (GAP)

2008

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ SON DURUMU(GAP):

Dünyadaki toplam su tüketiminin %70'i sulama %22'si sanayi ve %8'i içme ve kullanma amaçlı olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde ise su tüketiminin %72'si tarımda, %18'i evsel kullanım ve %10'u sanayi sektöründe gerçekleşmektedir. Özellikle Tarım açısından su vazgeçilmezdir. Çünkü 1kg buğday üretmek için 1,2 m³ suya ihtiyaç vardır 1 kg yumurta için 4,7 m³ 1 kg, Peynir için 5,3 m³, 1 kg et için 16m³ su gerekmektedir. Bunun için suyun yönetilmesi önem arz etmektedir.

Ülkemizin bugüne kadar gerçekleştirdiği en büyük projelerden birisi olan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde yapımı öngörülen 13 projeden (21 baraj ve 17 hidroelektrik santrali) meydana gelmektedir. Bu 13 projeden 7 adedi Fırat havzasında 6 adedi Dicle havzasında yer almaktadır. Proje ile 1,7 milyon hektar arazi sulamaya açılacak ve yılda 22 Milyar Kilowatsaat elektrik üretilecektir.

Gap bölgesi alan ve nüfus açısından Türkiye'nin yaklaşık yüzde 10'luk bir bölümüne tekabül etmektedir. Bununla birlikte ülke genelinde ekonomik olarak sulanabilir toplam alanın yüzde 20 sine sahiptir ve Fırat ve Dicle nehirleri birlikte Türkiye'nin toplam su potansiyelinin % 28'ni oluşturmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Şanlıurfa, Batman, Şırnak ve Kilis illerinin tamamını veya bir kısmını içine alan GAP'ın temel amacı bu bölgedeki toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi sonucu entegre ve koordineli bir planlama ve uygulamalarla bölgedeki üretimin ve refah seviyesinin artırılmasıdır.

Tablo- :20 GAP'ta Tarımsal Sulama

PROJE ADI	SULAMA ALANI (Da.)
A- FIRAT HAVZASI	
Aşağı Fırat Bölgesi	7.062.810
Karakaya Barajı ve HES	-
Sınır Fırat Projesi	-
Suruç Baziki Projesi	1.465.000
Adıyaman Kahta Projesi	778.240
Adıyaman Göksu – Araban Projesi	715.980
Gaziantep Projesi	890.000
ALT TOPLAM	10.912.080
B- DİCLE HAVZASI	
Kıralkızı Dicle Projesi	1.260.800
Batman Projesi	377.440
Batman – Silvan Projesi	2.570.000
Garzan Projesi	600.000
Ilısu Baraj HES	-
Cizre Projesi	1.210.000
ALT TOPLAM	6.018.240
GENEL TOPLAM	16.930.270

Kaynak: DSİ X Bölge Müdürlüğü

GAP'ın Dicle Havzası Projesinden Kıralkızı – Dicle, Batman, Batman – Silvan Projeleri ilimizi kapsamaktadır. İlimizde GAP ve diğer sulama projeleri ile sulanacak alanlar şöyledir.

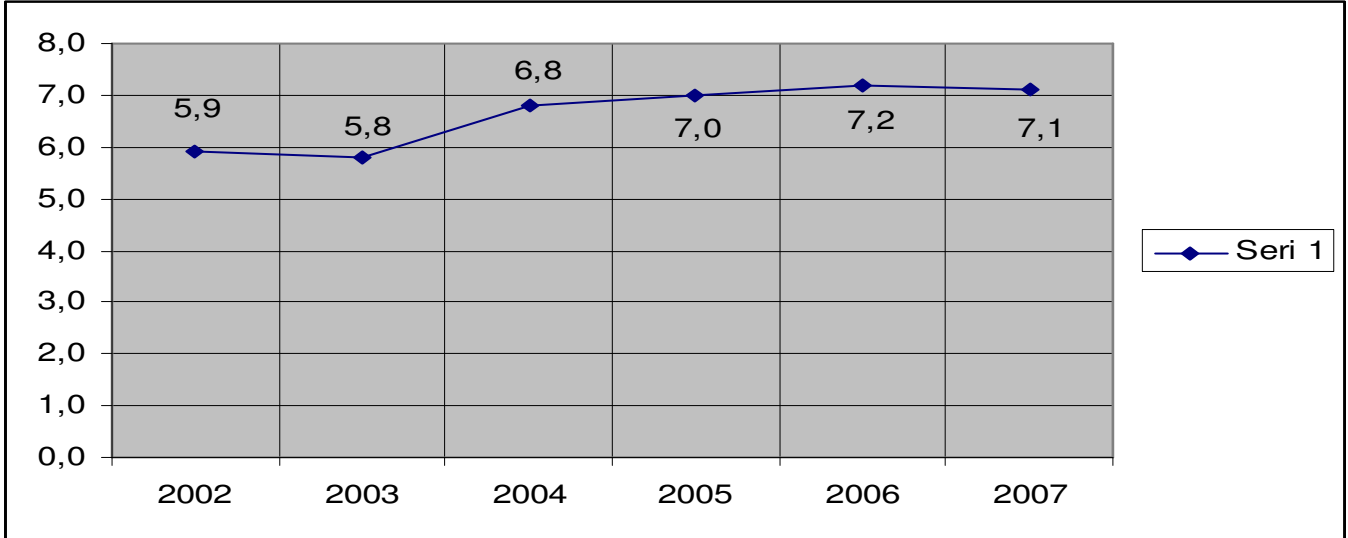
Tablo21 – : İlimizdeki GAP Kapsamındaki Sulama Alanları

PROJE ADI	SULAMA ALANI (Da.)
DİCLE SULAMASI	1.260.800
BATMAN SAĞ SAHİL SULAMASI	187.580
BATMAN-SİLVAN SULAMASI	2.570.000
ÇINAR DİLAVER	49.410
ÇERMİK KALE	104.760
ERGANİ SALLAR	12.000
HALEN SULANAN ALAN	915.246
GENEL TOPLAM	5.099.796

Kaynak: DSİ X Bölge Müdürlüğü

İlimizde halen %11.1 olan sulu tarım alanı GAP ile %64'e yükselecektir. Gap 2010 entegre planı ve uygulama programında GAP'ın tamamlanmasıyla 1.82 milyon hektar alanın sulanması, yılda 27 milyar kilovat saat elektrik üretimi kişi başına gelirden %209 artış ve 3.8 milyon kişiye istihdam olanağı hedeflenmiştir. Master plan öngörülerini doğrultusunda belirlenen GAP kamu yatırımları finansman ihtiyacı 2007 yılı fiyatlarıyla toplam 39 milyar YTL düzeyindedir. 2006 yılı sonuna kadar tahmini olarak 23 milyar YTL harcama yapılmış ve nakdi gerçekleşme %59.3 düzeyine ulaşmıştır.

Grafik-1 GAP'ın ülke içi yatırımlarından almış olduğu pay aşağıdaki tabloda ki gibidir

Kaynak TÜİK verilerine göre hazırlanmıştır.

Barajlar konusuna gelecek olursak 20. yüzyıl barajlar yüzyılı olarak anılmaktadır. Bizim kanaatimiz geçmiş uygulamalara bakıldığında büyük barajlardan küçük barajların daha ekonomik ve daha çevre dostu ve tarımla uğraşan halka daha faydalı olduğu yönündedir. Tabii ki barajlar ile birlikte yapılan sulama kanalları ile ilk kez sulama yapılan alanlarda tuzlanma problemi ortaya çıkmıştır. GAP Bölgesinden örnek verecek olursak bu gün GAP Bölgesinde sulanabilir arazi miktarımız 1,8 milyon hektardır. Bugüne dek DSİ tarafından yaklaşık olarak 230 bin hektarlık arazi sulamaya açılabilmiştir. Ancak drenaj tesis edilememiş bu alanların yaklaşık olarak yarısında da tuzlanma görülmeye başlanmıştır.

Özellikle sulama için iyi kalitede su olarak nitelendirilen Fırat nehri ile sulanan arazilerde bile her yıl 10 dekarlık araziye 1,1 ton tuz bırakılmaktadır. Aşırı sulamanın toprakta neden olduğu tuzlanma yüzünden tarım yapılamaz hale geliyor.

Ayrıca GAP Master Planında Harran Ovasında pamuğun en fazla ekilebilir oranı % 20 olarak belirlenmişti ama bu gün bölge pamuk ekim oranı %85'lere yükselmiş durumda Pamuğun üretiminde aşırı suya ihtiyaç duyulması tuzlanma sorununu beraberinde getirdi. Uzmanların değerine göre Harran ovasının ¼'ü tarım arazisi dışına çıkmıştır.

Diyarbakır ilinde devam eden sulama kanalları projeleri faaliyete geçirilirken Şanlıurfa gerçeğinde yaşanan sıkıntılar dikkate alınmalıdır. Sulama kanalları ile damla sulamaya geçilmeli ve yöre halkına bu yönde daha cazip teşviklerin uygulanması gerekmektedir.

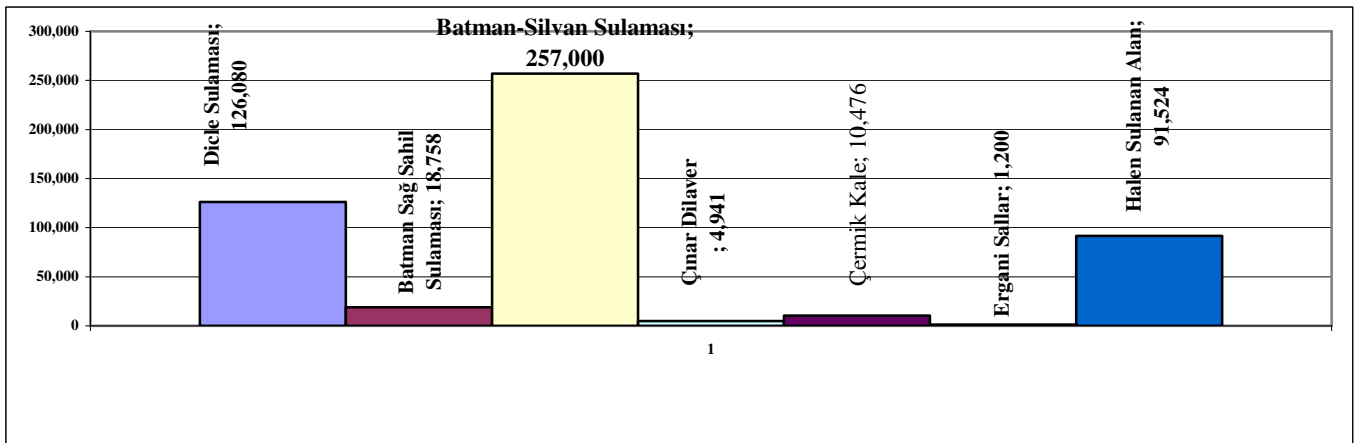
Aynı zamanda erozyonda çok büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden GAP Projesi yürütülürken kesinlikle yapılan planlamalara orman bölge müdürlüklerinin de dahil edilerek yapılması ve çok ciddi ağaçlandırma çalışmalarıyla birlikte yürütülmesi gerekmektedir. Yine rakamlarla karşılaştırdığımızda orman kaynağı zayıf olan Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki bölgede 7 milyon hektarlık alanın erozyon tehlikesi ile karşı karşıya bulunduğunu öğreniyoruz.

GAP' ın bitirilme süresi uzadıkça maliyetler artmaktadır. Bilindiği üzere GAP 9 İL 7500 kilometrekarelik bir planı kapsayan bölgesel bir kalkınma planıdır. Türkiye Görkemli bir proje olan bu alandaki dünyanın 4. büyük projesine 35 yıldır harcadığı para 16 milyar ABD dolarıdır.

Projede yukarıda da bahsettiğimiz üzere 22 baraj 19 hidroelektrik santral ve 1,7 milyon hektarlık sulama sistemleri yapımı öngörülmekteydi, tamamlanma tarihi olarak 2010 yılı öngörülen GAP'ın bugünkü tamamlanma oranı %52 dir. Geçen süre 35 yıldır. Barajların ortalama süresini 70 ila 100 yıl olarak düşünürsek son ünitelerin inşaatı bittiğinde devreye giren ilk ünitelerinin ömrünü tamamlaması olasıdır. Şu an tarımsal sulamaya açılan alan 30 bin hektardır. Sulamaya açılan miktar üzerinden gerçekleşme oranına baktığımızda %13 olduğunu görüyoruz. Yani şu ana kadar 222 bin hektar sulamaya açılabilirdi eğer bu tempoyla devam edilecek olursa en erken 2040 yılında tamamlanacağı ve 1,7 milyon hektarlık alanın sulanabileceği varsayılmaktadır. Barajların ömrü ile bu zamanı kıyasladığımızda GAP'ın tarım ve tarımcıya yaramayacağı en azından ülke için çokta rantabl olmadığı gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Sulama projelerinin halen %7 si inşa halinde % 25'i ihale aşamasında % 55'i ise planlama aşamasında bulunuyor.

Proje geciktikçe bölgedeki göç te artmakta sosyo ekonomik bozulma giderek etkisini göstermektedir. 2000 yılı istatistiklerine göre 1995 yılına nazaran ilimizde %40 ,Mardin de %67,7 siirt te %75,1 Şanlıurfa %38,9 göç verdi .Tabii birde köylünün projeye sahip çıkmaması var. Proje ile birlikte yapılması gereken toprak reformu çalışmalarının gerçekleştirilememesi bölge halkının projeyi sahiplenmemesine neden oldu, çiftçi ailelerin %8'i bölge toprağının yarısını kontrol ederken %41'i ancak geçinme ihtiyacını karşılayacak miktarda toprağı var,bölge halkının %38'nin ise hiç toprağı yok

Grafik - 9 : İlimizde GAP Kapsamında Sulama Alanları

Kaynak: TİM

Harita- 2 : Sulama ve Gelişme Planı

